

შოთა რუსთაველის პირველი პოლონელი
მკვლევარი და მთარგმნელი

THE FIRST POLISH RESEARCHER AND TRANSLATOR OF
SHOTA RUSTAVELI'S POEM

მარიამ ფილინა
Maria Filina

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო
უნივერსიტეტი
Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტი
Faculty of Humanities

საკვანძო სიტყვები: რუსთაველი, რდულტოვსკი, პირველი პოლონური
თარგმანი, XIX საუკუნე.

Keywords: Rustaveli's poem, Rdultovsky, first translation, 19th century.

პოლონელი ლიტერატორების მხრიდან შოთა რუსთაველის პოემისადმი ყურადღების მიპყრობა გაცილებით ფართო მნიშვნელობის მოვლენა იყო, ვიდრე უბრალოდ დიდი პოეტის ტექსტით დაინტერესება. რუსთაველი უძველესი კულტურის მქონე ქვეყნის სიმბოლო ხდება. მე-19 საუკუნეში, როცა ლიტერატურულ-კულტურული კავშირები მრავალ ერს შორის სწორედ მაშინ იძენდა მუდმივი ხასიათს, მთელი ქვეყნის აღქმა მისი უდიდესი გენიოსის საშუალებით ბუნებრივი იყო.

1833 წელს „ტელესკოპში“ დაიბეჭდა სტატია სათაურით „შოთა რუსთაველი, ქართველი პოეტი“, რომელიც დიდი ხნის განმავლობაში ითვლებოდა პირველ პერსონალურ სტატიად რუსულ პრესაში. მასში ნათქვამია, რომ პოლონურიდან ნათარგმნია პეტრე დუბროვსკის მიერ, თავად ავტორი დასახელებული არ არის.

ავტორმა „ტელესკოპიდან“ რუსთაველის ბედის შესახებ ეს ხალხური ვერსია პირველმა შეიტანა თავის სტატიაში. მისი ინფორმაციის წყარო დღემდე დაუდგენელია და შესაძლოა, ვერც მოხერხდეს მისი დადგენა.

თუმცა, გარდა ავტორის საიდუმლოებით მოცული გათვითცნობიერებისა, მისი ნამუშევარი სხვა მრავალი თვალსაზრისითაც იქცევს ყურადღებას. მასში გამოსჭვივის გულწრფელი ინტერესი პოემისა და ქართულ საზოგადოებაში რუსთაველის როლისადმი: „პოემა „ვეფხისტყაოსანი“ შაირით არის დაწერილი. ეს არის ოთხთავიანი ლექსი ერთნაირი რითმებით“.

სტატიის ავტორი რუსთაველის პოემას არიოსტოს „გამამაგებულ როლანდს“, ტორკვატო ტასოს „განთავისუფლებულ იერუსალიმს“ და ოსიანის პოემებს ადარებს. ამგვარი შედარება, როგორც ჩანს, ევროპელი მკითხველისათვის აუცილებელი იყო ერთგვარი კულტურული ორიენტირის მისაცემად. მართალია, ეს ორიენტირი მცდარია თავის ტიპოლოგიურ საფუძველშივე, მაგრამ წარმოდგენას იძლევა მოვლენის მასშტაბებზე.

ამის შემდეგ, ერთ გვერდზე ერთობ არაზუსტადაა მოთხრობილი პოემის შინაარსი. შეიძლება ითქვას, რომ ამ ში-

ნაარს არავითარი დამოუკიდებელი ღირებულება არ გააჩნია. თუმცა კომენტარებით ვხვდებით, რომ ავტორს ზედმინევნით ესმის პოემის მნიშვნელობა, უფრო სწორად, მისი როლი ქართულ კულტურაში:

ეს სტატია, რომელიც მხოლოდ გამოკვეთს რუსთაველის პიროვნებისა და შემოქმედების გაშუქების პრობლემას და სავსეა შეცდომებით, ღირებულია ბევრი მიზეზის გამო და ერთგვარი ათვლის წერტილია რამდენიმე მიმართულებით.

პირველ ყოვლისა, იგი სცდება ქართულ-პოლონური ურთიერთობების ჩარჩოებს, რამდენადაც, იგი კი ეკუთვნის პოლონელი ავტორის კალამს, მაგრამ იქცა რუსული ლიტერატურათმცოდნეობის ფაქტად. იგი გამოკვეთს იმ რთულ გზებს, რომლებსაც რუსთაველის პოემა გადიოდა ევროპელ მკითხველამდე.

დიდი ხნის განმავლობაში მიიჩნეოდა, რომ სტატიის ავტორი იყო ცნობილი პოლონელი არაბისტი ალექსანდრე ხოცკო (1804-1891). ამ საკითხს იკვლევდა ბევრი მკვლევარი და თან პრაქტიკულად ერთდროულად.

გამოცანა ვროცლაველმა პროფესორმა, ლიტერატურის ისტორიკოსმა, ვლაცლავ კუბაცკიმ ამოხსნა. ავტორი აღნიშნავს, რომ „პოლონური რომანტიზმის მკვლევარს არ გაუჭირდება, მიუთითოს ორიგინალი ამ პიონერული რუსული გამოკვლევისა“. მისი პოლონური ტექსტი პირველად გამოჩნდა ვილნოში (ვილნიუსში) 1830 წელს, „1831 წლის ლიტვურ კალენდარში“, რომელიც იპოლიტე კლიმაშევსკიმ გამოსცა. ნარკვევის ჰქვია „შოთა რუსთაველი, ქართველი პოეტი“ («Шота Руставели, георгианский поэт»). შემდეგ კი კუბაცკი ჰყვება რუსულ ენაზე უკვე ცნობილ სტატიას.

გასაკვირია, როგორ ვერ დაადგინა რდულტოვსკის ავტორობა ისეთი მასშტაბის ორიენტალისტმა, როგორიც იან რეიხმანია, რომელმაც არაერთხელ დაწერა, რომ ქართულ-პოლონურ ურთიერთობებში ბევრი თავსატეხი იყო.

კ. რდულტოვსკის, როგორც ამას პროფ. ლ. მენაბდე მიი-

ჩნევს, უნდა მიემართა ორიგინალისთვის, „ვეფხისტყაოსნის“ ვახტანგისეული გამოცემისათვის და მასზე დართული კომენტარებისათვის (რუსთაველი 1712). თუმცა არავითარი ცნობები იმის შესახებ, რომ რდულტოვსკიმ ქართული ენა იცოდა, არ მოგვეპოვება. შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ მას ვილნიუსელ ორიენტალისტთა წრიდან ეხმარებოდა ვინმე. ამ წრეში ბევრი იყო ქართული ენის მცოდნე.

ლიტერატურა:

- ფილინა, მ. – Филина М.** (1991). Gruzino-pol'skiye literaturnyye vzaimosvyazi XIX-XX vekov. TGU Tbilisi. [Филина М. Грузино-польские литературные взаимосвязи XIX-XX веков. ТГУ Тбилиси].
- კუბცაკი, ვ. – Kubacki W.** (1969). Kubacki W. Malwy na Kaukazie. Warszawa.
- ფილინა, მ. ოსსოვსკა დ.** (2018). პოლონელთა ბედი კავკასიაში. ნაწილი I. პოლონელ გადასახლებულ პოეტთა „თბილისური ჯგუფი“. თბილისი: „უნივერსალი“.
- შადური, ვ.** (1966). რა იცოდა რუსეთმა რუსთაველის შესახებ პუშკინის დროს? შოთა რუსთაველი. საიუბილეო კრებული. თბილისი.

The appeal of Polish writers to Shota Rustaveli's poem was a much more ambiguous phenomenon than an appeal to the text of the great poet. Rustaveli became a kind of symbol of a country with an ancient culture. In the 19th century, when literary and cultural contacts between many peoples had just started to take on a permanent character, such an understanding of the whole country through its supreme genius was natural.

In 1833, in Telescope was published the article “Shota Rustaveli, Georgian Poet”, which for a long time was considered as the first personal article in the Russian press. It noted that Pyotr Dubrovsky had translated it from Polish, the author himself was not named.

Some information from the biography of Rustaveli was widespread in people's mind. They were reflected even in the literary monuments of the Renaissance - in "Rostomiani" and "Iosebzhiliani".

However, in addition to the mysterious awareness of the author, his work attracts attention from many other sides. It contains a sincere interest in the poem and the role of Rustaveli in Georgian society: "The Poem of Vepkhistkaosani" is written using Shairi poems. This kind of poetry consists of quatrains with the same rhymes.

The author of the article compares Rustaveli's poem with "Furious Roland" by Ariosto and with "Jerusalem Liberated" by Torquato Tasso, with the poems of Ossian. Such a comparison was apparently necessary for the European reader; it gave him a certain cultural reference point, incorrect in its typological basis, but giving an idea of the scale of the phenomenon.

After that, the content of the poem is retold on one page and rather imprecisely. We can say that the retelling does not represent an independent value. However, the comments are distinguished by a subtle understanding of the meaning of the poem, or rather, its role in Georgian culture.

For a long time it was believed that the author of the article was the famous Polish Arabist Alleksandr Khodzko (1804-1891). The research was carried out by many and almost simultaneously. The solution was made by professor from Wroclaw, literary historian Wacław Kubatsky. The author notes that "it is not difficult for a researcher of Polish romanticism to point out the original of this pioneering Russian study" (Kubatsky 1969: 283). His Polish text appeared in Vilno (Vilnius) in 1830 in the "Lithuanian Calendar for 1831" published by Ippolit Klimaszewski. The essay is titled "Shota Rustaveli, Georgian poet". Further, Kubatsky retells an article already known in Russian.

It is surprising why the authorship of Rdulovsky was not discovered by an orientalist of the same level as Jan Reichman, who more than once wrote that there are many mysteries in Georgian-Pol-

ish relations. According to Prof. L. Menabde, K. Rdultovsky had to refer to the original, to the “Vakhtangov” edition of “Vepkhistaosani” and comments to it (Rustaveli 1712), although there is no information about the knowledge of the Georgian language by Rdultovsky. It can be assumed that he was assisted by someone from the Orientalists’ circle of Vilno, many members of which knew Georgian.

References:

- Filina, M.** (1991). Gruzino-pol’skiye literaturnyye vzaimosvyazi XIX-XX vekov. TGU Tbilisi. [Georgian-Polish Literary Relationships of the 19th-20th Centuries. TSU Tbilisi].
- Filina, M.Osovska D.** (2018). Polonelta bedi kavkasiashi. natsili I. polonel gadasakhlebul p’oet’ta „Tbilisuri jgupi“. „Universali“. Tbilisi.[The fate of Poles in the Caucasus. Part I. “Tbilisi Group” of Polish exiled poets “Universal”.Tbilisi].
- Shaduri, V.** (1966). ra itsoda rusetma rustavelis shesakheb pushkinis dros? shota rustaveli. saubileo krebuli. Tbilisi. [What did Russia know about Rustaveli at the time of Pushkin? Q: Shota Rustaveli. Jubilee collection. Tbilisi].
- Kubacki W.** (1969). Balva kavkasiashi. Varshava. [Malwa in the Caucasus (in Polish). Warsaw].